

Meslek Liselerinde Yaşanan Akran Zorbalığına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Teachers' Views on Peer Bullying in Vocational High Schools

ÖZET

Bu çalışmanın amacı meslek liselerinde yaşanan akran zorbalığına yönelik öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji yaklaşımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada örneklem grubu belirlenirken nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan amaçlı örnekleme türlerinden “benzeşik durum örnekleme” yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubu olarak 14 meslek lisesi öğretmeni araştırmaya dahil edilmiştir. Verilerin toplanması süreçlerinde araştırmacının geliştirdiği “yarı yapılandırılmış bireysel görüşme formları” ve “demografik bilgi formları” kullanılmıştır. Görüşme formları geliştirilirken ilgili literatür incelenerek oluşturulan pilot görüşme soruları, alanında iki öğretmene anlaşılabilirlik ve kapsam açısından değerlendirilmek üzere sunulup öneriler ışığında güncellemeler yapılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre akran zorbalığının nedenleri; aile kaynaklı nedenler, öğrenci kaynaklı nedenler ve okul kaynaklı nedenler olmak üzere 3 tema altında toplanmıştır. Öğretmenler, zorbalığı önlemek için yapılması gerekenler olarak; zorbalığa meyilli öğrencileri etkinliklere katma, öğrenci ve ailelere eğitimler verme, zorbalığa meyilli öğrencilerle sürekli konuşma, zorbalığa maruz kalan öğrenciyi destekleme, zorbalık yapan öğrenciyi psikolojik destek verme ve caydırıcı cezalar uygulama şeklinde önlem alabileceklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Zorbalık, Akran Zorbalığı, Meslek Lisesi.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine teachers' views on peer bullying in vocational high schools. This research was conducted using the phenomenology approach, one of the qualitative research methods. While determining the sample group in the study, "similar case sampling" method, one of the purposeful sampling types used in qualitative research methods, was used. As the study group, 14 vocational high school teachers were included in the study. In the data collection process, "semi-structured individual interview forms" and "demographic information forms" developed by the researcher were used. While developing the interview forms, the pilot interview questions, which were created by examining the relevant literature, were presented to two teachers in the field to be evaluated in terms of comprehensibility and scope, and updates were made in the light of the suggestions. Content analysis was used to analyze the data obtained. According to the results of the research, the causes of peer bullying were categorized under 3 themes: family-related causes, student-related causes and school-related causes of peer bullying. As the things to be done to prevent bullying, teachers stated that they could take measures such as including students who are prone to bullying in activities, providing trainings to students and families, talking to students who are prone to bullying, supporting the student who is exposed to bullying, providing psychological support to the bullying student and applying deterrent punishments.

Keywords: Bullying, Peer Bullying, Vocational High School

Bülent Karabuğa¹
Şaziye Aksu Çelik²
Sait Burak Şık³

How to Cite This Article

Karabuğa, B., Aksu Çelik, Ş. & Şık, S. B. (2023). “Meslek Liselerinde Yaşanan Akran Zorbalığına Yönelik Öğretmen Görüşleri”, International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:8, Issue:45; pp:2063-2072. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOURNAL.67693>

Arrival: 14 November 2022
Published: 31 January 2023

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

GİRİŞ

Okul şiddetinin en tipik türü zorbalıktır. Zorbalık eylemi, bir gencin başka bir çocuğa fiziksel, sözlü veya sanal zarar veren eylemlerde bulunması olarak tanımlanmaktadır (Olweus, 2005). Zorbalık failleri zorba, zorbalık mağdurları ise mağdur olarak adlandırılır. Bazı bilimsel araştırmalara göre, zorbalık ciddi fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarına yol açmaktadır (Morita, 1985). Okulda zorbalık da yaygın ve masum bir çocuk ve ergen davranışı olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, zorbalık mağdurlarının melankoli, anksiyete, uykusuzluk, gece altını ıslatma, okul korkusu ve profesyonel yardım gerektiren diğer sorunlardan muzdarip olabileceği belirtilmiştir (Cole vd., 2016; Stberg, Modin ve Lftman, 2018). Ayrıca, zorbalığa maruz kalan çocukların fiziksel semptomlar, zayıf benlik saygısı ve yalnızlık ve izolasyon duyguları sergiledikleri gösterilmiştir (Schwartz, 2000; William). Buna ek olarak, zorbalığa maruz kalan ergenlerin okuldan kaçma, okulu bırakma ve ders çalışmakta zorlanma gibi davranışların yanı sıra intihar eğilimi, kaygı ve depresyon gibi psikolojik sorunlar da sergiledikleri gösterilmiştir (Rigby ve Slee, 1999). Ülkemizde yapılan çalışmalar, zorbalığa uğrayan çocukların endişe, bastırılmış öfke, çaresizlik, değersizlik ve yalnızlık gibi olumsuz duygular hissettiklerini göstermiştir (Atik ve Kemer, 2008). Ayrıca, zorbalığa maruz kalan çocukların öz saygılarının zayıf olduğu (Tural Hesapçolu, Yeşilova Meraler ve Ercan, 2018) ve okul reddi ve düşük akademik performans gibi sorunlarla mücadele ettikleri kaydedilmiştir (Gökler, 2009). Diğer ülkelerde zorbalık

üzerine yapılan çalışmalar, zorbaların devamsızlık, kural ihlali, çatışmacı davranış ve başkalarına karşı kızgınlık sergilediklerini göstermiştir (Jacobs, 2008).

Zorbalığın birçok tanımını inceledikten sonra Pişkin (2002) zorbalığı, bir ya da daha fazla öğrencinin kendilerinden daha zayıf olan öğrencilere, kurbanın kendini savunmasına fırsat vermeden tekrar tekrar saldırdığı bir tür düşmanlık olarak tanımlamıştır. Literatürde diğer zorbalık biçimlerinden bahsedilmesine rağmen Olweus'un kategorizasyonu daha sık kullanılmaktadır. Olweus (1993) tarafından üç zorbalık biçiminden bahsedilmektedir: fiziksel ve sözlü taciz ile sosyal marjinalleştirme. Bu zorbalık türlerinden fiziksel ve sözlü taciz görülebildiği için doğrudan zorbalık olarak sınıflandırılırken, sosyal dışlama dolaylı zorbalık olarak sınıflandırılmaktadır. Elliot (1997) çok sayıda zorbalık davranışını şu şekilde kategorize etmektedir:

Fiziksel: İtme, tekmeleme, yumruklama, vurma vb. dahil olmak üzere her türlü fiziksel güç kullanımı veya tehdidi.

Sözel: Birine isim takmak, aşağılamak, yanlış bilgi yaymak, alay etmek, kötü şakalar yapmak, hakkında aşağılayıcı şeyler yazmak, hoş olmayan mesajlar göndermek vb.

Duygusal: Grup dışında bırakma, aşırı kaba davranma, ırkçı hakaretler kullanma, duygusal işkence ve iğrenç tehditler ve jestler yapma,

Tehdit: Zorbalık gerçekleşirken kurbanı veya tanıkları sessiz kalmaya zorlama veya para, eşya veya okul ödevinin bir kopyasını talep etme.

Zorbalık, Mynard ve Joseph (2000) tarafından dört boyut kullanılarak tanımlanmıştır. Fiziksel, sözel, ilişkisel ve özel mülke yönelik saldırılar bu dört boyutu oluşturmaktadır. Kurbanın eşyalarına zarar verme, eşyalarını izinsiz alma ve hırsızlık, diğer sınıfların kapsamına girmeyen kişisel eşyalara saldırı boyutuna giren eylemlerdir. Pişkin (2005) Türkiye'deki zorbalar üzerine yaptığı araştırmada zorbalığı beş türe ayırmıştır. Bunlar sözlü ve fiziksel taciz, dışlama ve izolasyon, söylenti ve kurbanın malına ve eşyalarına zarar verme (kurbanın kitaplarını ve notlarını yırtmak ve parçalamak gibi). Pişkin ve Ayas (2005) bu beş zorbalık biçimini genişleterek cinsel zorbalığı da araştırmalarına dahil etmişlerdir (örneğin, rahatsız edici cinsel şakalar yapmak, öpmek, birisine isteği dışında cinsel amaçlı dokunmak ya da öpmeye çalışmak vb.)

Öğrenci merkezli eğitim yöntemi ulusumuzda kök salmaya çalışmaktadır ve bunun sonucunda, okul iklimini şekillendiren öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görev ve sorumluluklarının yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Esasen, günümüzde öğretmenler bilgi aktarma rolünü yerine getirmenin yanı sıra, arzu edilen karakter özelliklerini de teşvik etmelidir (Hilliard, Batanova ve Bowers, 2015). Okul zorbalığının artmakta olduğu (Gökkaya ve Tekinsav Sütücü, 2018) ve günümüz sınıflarında öğretmen-öğrenci ilişkilerinin çok önemli olduğu (elik, Toraman ve elik, 2018; Demirtaş, 2010; Gurbetoğlu ve Tomakin, 2011) gerçeği ışığında, ilkökul ve ortaokullarda öğretmenlerin zorbalığa ilişkin bakış açılarını basit bir nitel betimsel desen kullanarak araştırmak zorunludur. Nitel betimsel desen kullanan araştırmalar fenomenolojik desenin tonlarına sahip olsa da, amaç görüş ve deneyimlerden daha derin anlamlar çıkarmaktan ziyade katılımcı perspektiflerini betimsel bir özet halinde sunmaktır (Sandelowski, 2000). Fenomenolojik araştırmalarla karşılaştırıldığında, nitel betimsel araştırmalar daha az yorumlayıcıdır. Ancak nitel betimleyici araştırmalar, fenomenolojik ya da teori geliştirici araştırmalar için bir temel görevi görür (Sandelowski, 2000).

Bu çalışmanın bulguları, öncelikle mevcut meslek lisesi öğretmenlerinin sınıf ve okul ortamında zorbalığa ilişkin bakış açılarının belirlenmesine yardımcı olacaktır. Bu çalışmanın bulguları aynı zamanda ilk ve orta dereceli okullarda kullanılan zorbalık davranışlarının türleri, ne sıklıkla kullanıldıkları, zorbalığa uğrayan/mağdur olan çocukların neler yaptıkları ve zorbalığı gözlemleyen öğretmenlerin neler yaptıkları hakkında güncel ve derinlemesine bilgi sağlayacaktır. Tüm bu materyallerin, liselerde sınıf ortamlarında zorbalık davranışlarının önlenmesine ilişkin son derece güncel veriler sunması beklenmektedir. Bu kapsamda araştırmanın amacı meslek liselerinde yaşanan akran zorbalığına yönelik öğretmen görüşlerini belirlemektir. Bu genel amaç altında araştırmada şu sorulara yanıtlar aranmıştır:

Öğretmenler meslek liselerinde ne tür akran zorbalıkları yaşamaktadır?

Öğretmenlere göre meslek lisesinde akranlar arasında yaşanan zorbalığın nedenleri nelerdir?

Akran zorbalığı ortaya çıktığında öğretmenler bu duruma nasıl tepki vermektedir?

Öğretmenlere göre öğrenciler arasında zorbalığı önlemek için hangi önlemler alınmalıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada öğretmenlerin görüşlerini inceleme amacına uygun olarak “nitel yöntem” kullanılmıştır. Nitel araştırmalar; araştırmacıların insanları ve davranışlarını sosyal, kültürel ve ekonomik bir bağlamda anlamalarına yardımcı olduğu, yakınlaşmanın, ayırım yapmanın ve gelişmiş anlayışın olduğu, görüşme, gözlem, doküman analizi

gibi yöntemleri içeren araştırmalar olarak açıklanabilir (Hazzan ve Nutov, 2014, Aspers ve Corte, 2019). Nitel araştırma, araştırmacının kendisinin veri toplama aracı olduğu, açık uçlu araştırma sorularının kullanıldığı, okuyucunun ilgisini çeken edebi bir yazımı olan, soruları cevaplamak için veri toplanan, analiz basamaklarında yorum oluşan, sıra dışı grupların veya eğilimlerin çalışılabilirdiği, az sayıda kişiyle çalışılıp katılımcıların fikirlerinin derinlemesine incelendiği araştırma biçimi olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2017). Bireyi ve toplumu ilgilendiren bir alanla ilgili olgu ve olayları incelerken gerçekliği yalnızca bir bakış açısıyla kavramanın mümkün olmadığı, anlamaya çalışmanın genelleme yapmaktan daha önemli olduğu görülmüştür. Bireyin sosyal ve değişken bir yapıya sahip olması insanı ilgilendiren olguların bütüncül bir şekilde ele alınmasını gerektirmiş bu da nitel yöntemlerin ön plana çıkmasına sebep olmuştur (Karataş, 2017). Nitel araştırmalarda amaç bir durumu genellemekten ziyade insan davranışlarını bulunduğu ortamda, derinlemesine ve çok yönlü olarak anlamaktır (Sayım, 2019). Bu nedenle çalışma, nitel araştırmalarda kullanılan “fenomenoloji” desenine uygun olacak biçimde tasarlanmıştır. Bireyin belirli bir olguya yönelik deneyimlerini, algılarını ve tepkilerini ortaya koymayı amaçlayan nitel araştırma deseni fenomenoloji olarak tanımlanmaktadır (Fraenkel ve ark., 2012). Yıldırım ve Şimşek (2018), fenomenoloji desenini; farkında olunan ama detaylı ve derinlemesine bir anlayışa sahip olunmayan, deneyimler, algılar, kavramlar, olaylar ve yönelimler gibi farklı biçimlerde karşımıza çıkabilen durumlara odaklanan bir desen olarak tanımlamışlardır. Tümüyle yabancı olmadığı, aynı zamanda da tam manasını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan araştırmalar için fenomenoloji uygun bir araştırma desendir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan “amaçlı örnekleme yöntemi” ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi, nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Amaçlı örnekleme yönteminde bilgi açısından yetkin ve araştırma sorularını cevaplayabilecek kaynaklara (kişi, grup, olgu vs.) odaklanılmaktadır (Flick, 2009). Bu sebeple araştırmanın örnekleme, amaçlı örnekleme türlerinden “maksimum çeşitlilik örnekleme ve benzeşik durum örnekleme” yöntemlerinden faydalanarak oluşturulmuştur. Bu bağlamda deneyim çeşitliliği oluşturmak adına öğretmenlerin, çalışma branşları, yaş, cinsiyet, kıdem ve öğrenim durumları çeşitlilik alanı olarak belirlenmiştir. Örneklem meslek lisesi öğretmenlerinden oluşmakta olup İstanbul Kartal ilçesinde bulunan iki meslek lisesinden toplanmıştır. Araştırmaya katılanların demografik değişkenlerine ilişkin bilgiler aşağıda verilen Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Araştırmaya Katılanların Demografik Değişkenleri

	Cinsiyet	Branş	Yaş	Kıdem	Öğrenim Durumu
K1	Kadın	Edebiyat Öğretmeni	40	17	Yüksek Lisans
K2	Kadın	Tarih Öğretmeni	49	26	Lisans
K3	Kadın	Muhasebe Öğretmeni	52	25	Lisans
K4	Kadın	Adalet Öğretmeni	32	6	Yüksek Lisans
K5	Kadın	Matematik Öğretmeni	39	11	Yüksek Lisans
K6	Erkek	Muhasebe Öğretmeni	49	28	Lisans
K7	Kadın	Pazarlama Öğretmeni	34	12	Lisans
K8	Kadın	Büro Yönetimi Öğretmeni	31	8	Lisans
K9	Kadın	Büro Yönetimi Öğretmeni	41	18	Yüksek Lisans
K10	Erkek	Fizik Öğretmeni	44	22	Lisans
K11	Erkek	Mobilya ve Tasarım Öğr.	56	32	Lisans
K12	Erkek	Matematik Öğretmeni	40	14	Doktora
K13	Erkek	Felsefe Öğretmeni	55	29	Lisans
K14	Erkek	Felsefe Öğretmeni	49	24	Lisans

Tablo 1’de verilen katılımcıların profili incelendiğinde, çalışmada 8 kadın 6 erkek öğretmen bulunduğu görülmektedir. Branşları bakımından 2 felsefe öğretmeni, 2 matematik öğretmeni, 2 büro yönetimi öğretmeni, 2 muhasebe öğretmeni, 1 edebiyat öğretmeni, 1 tarih öğretmeni, 1 adalet öğretmeni, 1 pazarlama öğretmeni, 1 fizik öğretmeni ve 1 mobilya ve tasarım öğretmeni yer almıştır. Yaşları bakımından katılımcıların genel olarak 31-56 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Kıdem süreleri bakımından ise en az 6 yıl, en fazla 32 yıllık kıdeme sahip öğretmenler çalışmada yer almıştır. Eğitim durumları incelendiğinde 1 öğretmen doktora, 4 öğretmen yüksek lisans ve diğer 9 öğretmen ise lisans mezunu olduklarını belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmada verilerin toplanması süreçlerinde araştırmacının geliştirdiği “yarı yapılandırılmış bireysel görüşme formu” ve “demografik bilgi formu” kullanılmıştır. Görüşme formları geliştirilirken, ilgili literatür incelenmiş ve pilot görüşme soruları oluşturulmuştur. Bu sorular iki öğretmene anlaşılabilirlik ve kapsam açısından değerlendirilmek üzere sunulup öneriler ışığında güncellemeler yapılmıştır. Daha sonra bu pilot görüşme soruları maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenen öğretmenlerle denenmiş ve alınan dönütler neticesinde görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşmeler, e-posta yoluyla veya telefon ile iletişim kurularak randevu alındıktan sonra, katılımcıların talep ettiği zaman dilimlerinde ses kaydına olanak sağlayan web tabanlı programlar ve katılımcıların talepleri doğrultusunda istenilen sessiz, dikkat dağıtmayacak bir mekânda yüz yüze yapılan ikili görüşme yöntemi ile yapılmıştır. Görüşmelerin başlangıcında araştırmacı kendisini tanıtmış, araştırmanın amacını

açıklamış, katılımcıların kişisel bilgilerinin kendi istekleri doğrultusunda olmadığı müddetçe bilimsel amacın dışında herhangi bir mecrada kullanılmayacağı belirtilerek, elde edilen bilgilerin yalnızca makale için kullanılacağı belirtilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler yazılı belge haline getirilmiştir. Nitel araştırmaların veri analizinde verilerin betimlenmesi ve temaların ortaya çıkarılması, bunların yanı sıra ortaya çıkan temaların anlamlı olacak şekilde ilişkilendirilmesi ve araştırmacının yorumunun önemi ön plana çıkmaktadır. Betimsel analizde görüşmelerden elde edilen doğrudan alıntılara sıklıkla yer verilir. Bu analizde genel amaç görüşmelerden elde edilen bulguların düzenli ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya aktarılmasıdır. İçerik analizinde ise amaç elde edilen verileri açıklanabilir kavramlar ve ilişkilere ulaştırmaktır. Betimsel analiz sürecinde yorumlanan ve özetlenen veriler içerik analizinde daha detaylı bir süreçten geçer ve daha önceden tespit edilemeyen kavram ve temalar burada keşfedilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Katılımcıların cevapladıkları sorular, bir dosyada toplanmış ve daha sonra kodlama işlemine geçilmiştir. Oluşturulan temalar önce birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiş, daha sonra yapılan çalışma sonucu, ortak bir kodlama oluşturulmuştur. Nitel araştırmalarda geçerlilik titiz ve iyi bir araştırma yapmanın temelini oluşturur. Verilerden elde edilen çıkarımların anlamlı olması, bilginin istatistiksel ve uygulamalı kullanımının olması, araştırmanın iyi bir şekilde temellendirilmiş olması gibi durumlar nitel araştırmalarda geçerliliği oluşturur (Creswell, 2017). Nitel araştırmada geçerlilik ve güvenilirlik, araçların, süreçlerin ve

verilerin uygunluğu anlamına gelir (Leung, 2015). Nitel araştırmalarda inandırıcılığı artırmak için araştırma sürecinin ve verilerin ayrıntılı ve açık bir şekilde tanımlanması oldukça önemlidir (Başkale, 2016).

BULGULAR

Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen veriler yorumlanarak bu bölümde değerlendirilmiştir.

Akran Zorbalığının Tanımı

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan akran zorbalığının tanımına ilişkin açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Akran Zorbalığının Tanımına İlişkin Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f
Akran Zorbalığının Tanımı	Fiziksel şiddet	10
	Psikolojik şiddet	8
	Sözel şiddet	5
	Sistemik baskı	4
	Siber şiddet	1

Tablo 2 incelendiğinde, akran zorbalığının tanımı konusunda katılımcı görüşlerinin akran zorbalığının tanımı teması altında toplandığı görülmektedir. Akran zorbalığının tanımı teması altında fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, sözel şiddet, sistemik baskı ve siber şiddet isimli 5 kod olduğu görülmektedir. Akran zorbalığının fiziksel, psikolojik ve sözel şiddeti içinde barındırdığı konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Aynı yaşlardaki bireylerden kendini nispeten daha güçlü gören tarafın karşı tarafa sık sık sözel, psikolojik bazen de fiziksel şiddet uygulaması.” (K1)

“Okul çağındaki çocukların kendileriyle aynı ya da benzer yaştaki çocuklara karşı uyguladıkları fiziksel, psikolojik, sözel, sosyal ve siber vb. şiddettir.” (K2)

“Aynı yaş grubunda olan kişi veya grupların kasıtlı olarak, kendini korunmasız olarak hisseden kişiye karşı uyguladığı; psikolojik, fiziksel veya sözel olarak zarar verici davranışlarda bulunmasına akran zorbalığı denir.” (K5)

“Kişilerin uyguladığı ya da maruz kaldığı sözlü ya da fiziksel şiddettir.” (K9)

“Aynı yaş grubunda bulunanların birbirine psikolojik, sosyal, fiziksel açıdan bir kereden daha fazla tekrar eden davranışı.” (K10)

“Aynı yaş gurubundaki bireylerin birbirlerine fiziki veya psikolojik şiddet uygulamasıdır.” (K11)

Akran zorbalığının tanımını aynı yaş ya da birbirine yakın yaştaki çocukların birbirlerine yaptıkları sistemik baskı olarak tanımlayan bazı katılımcıların görüşleri şöyledir:

“Bir öğrencinin/grubun diğer bir öğrenci/grup üzerinde baskı kurması, üstünlük sağlamaya çalışması, hoşlanmadığı bir davranışta bulunmasıdır.” (K7)

“Aynı yaş grubundaki öğrencilerin birbirine karşı kendince bir amaç uğruna baskı kurması ya da üstünlük sağlamaya çalışmasıdır.” (K12)

“Yaşları birbirine yakın avantajlı bir kişinin veya gurubun, kendilerine oranla durumları daha zayıf, dezavantajlı olan kişi veya guruplara uyguladığı sistematik baskı olarak tanımlıya biliriz.” (K13)

Meslek Liselerinde Yaşanan Akran Zorbalıklarının Türleri

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan meslek liselerinde yaşanan akran zorbalıklarının türlerine ilişkin açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3: Meslek Liselerinde Yaşanan Akran Zorbalıklarının Türlerine İlişkin Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f
Akran Zorbalıklarının Türleri	Alay etme, aşağılama	9
	Yemeğini alma	4
	Eşyalarını alma, saklama	4
	Hakaret, tehdit	4
	Dışlamak	3
	Görüntülerini sosyal medyada paylaşma	3
	Parasını alma	3
	Suçta zorlayıcı davranışlar	2

Tablo 3 incelendiğinde, meslek liselerinde yaşanan akran zorbalıklarının türleri konusunda katılımcı görüşlerinin akran zorbalıklarının türleri teması altında toplandığı görülmektedir. Akran zorbalıklarının türleri teması altında, alay etme, aşağılama, yemeğini alma, eşyalarını alma, saklama, hakaret, tehdit, dışlamak, görüntülerini sosyal medyada paylaşma, parasını alma, suça zorlayıcı davranışlar isimli 8 kod olduğu görülmektedir. Akran zorbalığının türleri arasında alay etme, aşağılama, yemeğini alma, eşyalarını alma, saklama, hakaret, tehdit, dışlamak, görüntülerini sosyal medyada paylaşma konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Daha çok yemeğini alma, eşyalarını izinsiz kullanma, rahatsız edici konuşma ve kaba davranmayı gözlemliyorum.” (K1)

“Fiziksel şiddet kullanmak, hakaret etmek, tehdit etmek, küfür etmek, lakap takmak, alay etmek, fiziksel özellikleriyle dalga geçmek, dışlamak ve yalnız bırakmak, aşağılamak, küçük düşürmek, eşyalarına zarar vermek veya izinsiz almak, izinsiz görüntü alarak sosyal medyada yayınlamak” (K2)

“Bence şaka adı altında vurmak, itmek, sarsmak, eşyalarını saklamak veya zarar vermek yaşanmaktadır.” (K3)

“Öğrencilerimizde son dönemde gözlemlediğim zorbalıklar: İzinsiz olarak arkadaşlarının fotoğraflarını çekerek farklı sosyal mecralarda paylaşmaları, sosyal hesaplar üzerinden hakaret, tehdit, aşağılama içerikli konuşmalar yapmaları, özel görüşmelerini 3. kişilerle paylaşmaları, itme, vurma, kişisel eşyalarına zarar verme, başkasına ait yemeği zorla alarak yeme, özel bölgelerine dokunma, başkalarının eşyalarını izinsiz alma, alay etme, küfür etme, hakaret etme, aşağılama, konuşma aksaklıkları ile dalga geçme (kekemelik) veya haksız yere şikâyet etmek (öğretmene) gibi davranışlardır.” (K4)

“Argo kelimeler kullanma alışkanlıkları olduğundan bu durumu artık normal karşılıyorlar, küfürlü konuşma pek çoğu için samimiyet belirten bir konuşma biçimi olmuş. Bunun dışına fiziksel şiddet uygulamayı da problem çözmenin en etkili yolu olarak düşünüyorlar.” (K9)

Akran zorbalığının türleri arasında parasını alma ve suça zorlayıcı davranışlar konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Zararlı madde kullanımına zorlama, para ve eşya gibi kendisine ait olmayan şeyleri paylaşmaya zorlama veya el koyma, herhangi bir eylemi yapmaya zorlama, disiplin suçu olan bir davranışta kendisine katılmaya zorlama vb.” (K8)

“Meslek liselerinde genellikle fiziki, tehdit, haraç isteme, sınavlarda yardım ve kopya isteme gibi akran zorbalıkları yaşanmaktadır.” (K11)

Akranlar Arasında Yaşanan Zorbalığın Nedenlerine İlişkin Bulgular

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan akranlar arasında yaşanan zorbalığın nedenlerine ilişkin açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: Akranlar Arasında Yaşanan Zorbalığın Nedenlerine İlişkin Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f
Akran Zorbalığının Aile Kaynaklı Nedenleri	Ailenin ilgisizliği	5
	Evde şiddete maruz kalma	4
Akran Zorbalığının Öğrenci Kaynaklı Nedenleri	Dikkat çekme/popüler olma isteği	8
	Empati yeteneğinin olmaması	2
	Akademik başarının düşük olması	2
	Fiziksel üstünlük sağlama	1
Akran Zorbalığının Okul Kaynaklı Nedenleri	Yeterli cezalandırma olmaması	2

Tablo 4 incelendiğinde, akranlar arasında yaşanan zorbalığın nedenleri konusunda katılımcı görüşlerinin akran zorbalığının aile kaynaklı nedenleri, akran zorbalığının öğrenci kaynaklı nedenleri ve akran zorbalığının okul kaynaklı nedenleri olmak üzere 3 tema altında toplandığı görülmektedir. Akran zorbalığının aile kaynaklı nedenleri teması altında ailenin ilgisizliği ve evde şiddete maruz kalma isimli 2 kod olduğu görülmektedir. Aile kaynaklı nedenler konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Bu davranışları gösteren çocukların da çok ciddi sorunları olduğu çok açık. Sevgisiz büyümüş, değersiz hissettirilmiş, ihtiyaçları tam olarak karşılanmamış, belki de güçlü yönleriyle onları zayıf hissettiren ebeveynlerin yetiştirdiği çocuklardır bunlar. Tüm bunların acısını başkalarından, özellikle de zayıf gördükleri akranlarından çıkarıyor olabilirler diye düşünüyorum.” (K1)

“Ailelerin çocuklarına olan ilgisizliği,...” (K2)

“..., aileleri ile olan ilişkilerinde; kendisine yönelik maruz kalma veya aile bireylerinin birbirlerine yönelik maruz bırakma şeklinde bu davranışların sergileniyor olmasından kaynaklanabilir.” (K4)

“Çocuğun geldiği aile ve sosyal çevrede baskı ve şiddet görmesi. Ebeveynler tarafından dövülmesi ya da küçük hatalar karşısında eleştirilmesi, içinde bulunduğu sosyal çevrede aşağılayıcı, dışlayıcı ve küçümseyici tavırlara maruz kalmaları gibi benzeri gerekçeler, genelde yaşanan akran zorbalıklara neden olabilir” (K13)

Akran zorbalığının öğrenci kaynaklı nedenleri teması altında dikkat çekme/popüler olma isteği, empati yeteneğinin olmaması, akademik başarının düşük olması ve fiziksel üstünlük sağlama isimli 4 kod olduğu görülmektedir. Öğrenci kaynaklı nedenler konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Dikkat çekme ve popüler olma isteği,...” (K2)

“...kendilerini kabul ettirme isteği, dikkat çekme isteği, grupta yer edinme isteği.” (K6)

“Öğrencilerin, bulunduğu çevre içinde fark edilme isteği, sosyal pozisyonunun, negatif yönlerinin kimse tarafından anlaşılmaması (farklı rol), sanal dünyada kendini farklı tanımlaması” (K10)

“...kendilerince zayıf gördükleri kişi veya kişiler üzerinde baskı kurarak dikkat çekmek ve kendilerini hissettirmek isterler.” (K11)

“Çocuğun akademik başarısı. Akademik başarısı düşük öğrencilerde genelde akran zorbalığı daha yaygın. Akran zorbalığı eğilimleri diğer çocuklara göre daha yüksek.” (K13)

“Zorba davranış gösteren öğrencinin empati kurma yeteneğinin olmayışı, karşısındakinin duygu ve düşüncelerine önem vermemesi,Öğrencinin güçlü olma isteği de sayılabilir.” (K14)

Akran zorbalığının okul kaynaklı nedenleri teması altında yeterli cezalandırma olmaması isimli 1 kod olduğu görülmektedir. Okul kaynaklı nedenler konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Ayrıca öğrencilerin bu davranışlarında yeterince cezalandırılmıyor oluşunun da diğer öğrenciler nezdinde teşvik edici olduğunu düşünüyorum. Cezalandırmanın genel önleyici ve özel önleyici etkilerini düşünürsek; uygulanacak disiplin cezalarının öğrenci için özel önleyici, diğer öğrenciler için ise genel önleyici özelliklerinin dikkate alınması gerektiğine inanıyorum.” (K4)

“Yapılanların caydırıcı bir cezasının olmaması” (K8)

Akran Zorbalığı Ortaya Çıktığında Öğretmenin Tepkisine İlişkin Bulgular

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan akran zorbalığı ortaya çıktığında öğretmenin buna nasıl tepki verdiğine ilişkin açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Akran Zorbalığı Ortaya Çıktığında Öğretmenin Tepkisine İlişkin Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f
Akran Zorbalığına Öğretmenin Tepkisi	Zorbalık yapan öğrenciyle konuşurum	11
	Rehberlik servisini bilgilendiririm	7
	Okul idaresini bilgilendiririm	5
	Zorbalığa maruz kalan öğrenciyi desteklerim	5
	Velileri bilgilendiririm	5

Tablo 5 incelendiğinde, akran zorbalığı ortaya çıktığında öğretmenin buna nasıl tepki verdiği konusunda katılımcı görüşlerinin akran zorbalığına öğretmenin tepkisi teması altında toplandığı görülmektedir. Akran zorbalığına öğretmenin tepkisi teması altında, zorbalık yapan öğrenciyle konuşurum, rehberlik servisini bilgilendiririm, okul idaresini bilgilendiririm, zorbalığa maruz kalan öğrenciyi desteklerim ve velileri bilgilendiririm isimli 5 kod olduğu görülmektedir. Zorbalık yapan öğrenciyle konuşacağını ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Çocuğun çok ileri gittiğini düşündüğümde onunla birebir konuşma, yaptığının yanlışlığını fark etmesine çalışma da zaman zaman kullandığım yöntemler.” (K1)

“Sözlü olarak uyarı yapıp empati yapmalarını isterim ya da olayın kötü şekilde sonuçlanabildiğinde geri dönüş olmadığında ne hissedeceğini sorarım.” (K3)

“Zorbalığı yapan kişiye de yaşanan bu durum karşısında oluşacak olası durumlar ve yaşanacaklar hakkında bilgi verilmelidir.” (K5)

“Önce nasılsın, neler yapıyorsun gibi ifadelerle sohbete başlayıp nedenleri anlamaya çalışmak” (K10)

Durumu rehberlik servisi ve okul idaresi ile paylaşacağını ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Okul psikolojik danışmanını ve Okul yönetimini bilgilendiririm.” (K2)

“...okul idaresini bilgilendiriyorum.” (K4)

“Tespit edip, çözüm üretmezsem rehberlik servisine durumu iletirim.” (K5)

“Zorbalığa uğrayan öğrenciyi, diğer kişi veya grup üyelerinden ayırır, durumu okul idarecisi ve rehberlik servisi ile paylaşır...” (K8)

Zorbalığa maruz kalan öğrenciyi destekleyeceğini ve veliyi bilgilendireceğini ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“...öğrenci üstü kapalı olarak böyle bir durumla karşılaştığında yapması gerekenler ve hakları konusunda bilinçlendirilmelidir” (K5)

“Zorbalığa maruz kalan öğrenci ile bu durumla nasıl başa çıkması gerektiğini konuşurum.” (K7)

“Sorun hala çözülmemiş ise veli ile görüşüp birlikte çözüm yolunu ararım. Yine çözüm olmaz ise bu öğrenci için farklı bir ortamda öğrenim görmesinin çözüm olabileceği konusunda aileye tavsiyelerde bulunurum.” (K11)

“...aileleriyle iletişime geçerek gerekli tedbirleri alırım.” (K13)

Akran Zorbalığını Önlemek İçin Yapılması Gerekenler Konusundaki Değerlendirmeye İlişkin Bulgular

Araştırmacı tarafından geliştirilmiş olunan yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan akran zorbalığını önlemek için katılımcıların verdikleri tavsiyeler konusunda yapılan değerlendirmeye ilişkin açık uçlu soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplar neticesi oluşturulan tema ve kodlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6: Akran Zorbalığını Önlemek İçin Yapılması Gerekenlere İlişkin Temalar ve Kodlar

Temalar	Kodlar	f
Zorbalığı Önlemek İçin Yapılması Gerekenler	Zorbalığa meyilli öğrencileri etkinliklere katma	6
	Öğrenci, öğretmen ve velilere eğitimler verme	6
	Zorbalığa meyilli öğrencilerle sürekli konuşma	3
	Zorbalığa maruz kalan öğrenciyi destekleme	2
	Zorbalık yapan öğrenciyi psikolojik destek verme	2
	Caydırıcı cezalar uygulama	1

Tablo 6 incelendiğinde, akran zorbalığını önlemek için katılımcıların verdikleri tavsiyeler konusunda katılımcı görüşlerinin zorbalığı önlemek için yapılması gerekenler teması altında toplandığı görülmektedir. Zorbalığı önlemek için yapılması gerekenler teması altında, zorbalığa meyilli öğrencileri etkinliklere katma, öğrenci ve ailelere eğitimler verme, zorbalığa meyilli öğrencilerle sürekli konuşma, zorbalığa maruz kalan öğrenciyi destekleme, zorbalık yapan öğrenciye psikolojik destek verme ve caydırıcı cezalar uygulama isimli 6 kod olduğu görülmektedir. Zorbalığa meyilli öğrencileri etkinliklere katma ve öğrenci ve ailelere eğitimler verme konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Akran zorbalığı ve etkileri (zorbalığa uğrayan kişide büyük zararlar oluşturabileceği, kişileri intihara sürükleyebileceği, ileriki yaşlarda kronik hastalıklara neden olabileceği ve zorbalığın bir disiplin suçu olduğu vb.) ile ilgili hem aileler hem de öğrenciler bilinçlendirilmelidir.” (K2)

“Akran zorbalığına meyilli öğrenciler, takım olmayı gerektirecek grup çalışmalarına dahil edilmelidir. Sınıf kuralları belirlenirken sadece öğretmen değil öğrencilerinden kuralların belirlenmesinde aktif olması gerekmektedir. Akran zorbalığına neden olan olaylar ve sonuçları ile ilgili eğitimler hem öğrenci ve öğretmenlere hem de velilere verilmelidir.” (K5)

“Öğrencilere ödül ve disiplin yönetmeliği anlatılmalı, okul kültürü öğrencilere anlatılmalı, sınıf içinde aidiyet duygusunu geliştirebilmek için sınıf içi aktiviteler anlatılmalı, empatiyi artırabilecek faaliyetler ve eğitimler planlanabilir.” (K6)

“Bu çocuklar dönem içinde yapılacak faaliyetlerde görevlendirilmeli, ilgisi başka yöne kanalize edilmeli ve kontrol altında tutulmalı” (K7)

Zorbalığa meyilli öğrencilerle sürekli konuşma, zorbalığa maruz kalan öğrenciyi destekleme, zorbalık yapan öğrenciye psikolojik destek verme ve caydırıcı cezalar uygulama konusunda görüş ifade eden katılımcılardan bazılarının görüşlerine aşağıda yer verilmiştir.

“Bu durumun önlenmesi için yapacağımız şey: anlatmak. Bıkmadan, usanmadan bunun doğru olmadığını anlatmak. Öğrencilerde drama vb. etkinliklerle empati kurma becerisi geliştirmek de işe yarayabilir. Sınıf içinde müfredatı o kadar boğuluyoruz ki çocukları daha yakından tanımamızı sağlayacak etkinliklere çoğu zaman fırsat bulamıyoruz. Onları daha yakından tanısak, birlikte bir şeyler paylaşırsak, öğretmen-öğrenci ilişkisindeki ciddiyeti esnetebileceğimiz anları iyi değerlendirebilsek zorbalık davranışlarının altında yatan sebepleri de daha kolay fark edebiliriz ve böylece belki de çözüme katkı sunabiliriz.” (K1)

“Özgüveni düşük ve içe kapanık öğrenciler, çeşitli projelerde görevlendirilerek kendilerini ifade etme becerisi kazandırılmalıdır.” (K2)

“Zorbalık yapan öğrencinin durumuna göre hareket edilip psikolojik destek gerekiyorsa rehberlik biriminin ilgilenmesini isterdim, Şök toplantılarında arkadaşlarımdan destek isterdim” (K3)

“Caydırıcı cezalar verilmeli (Bir çocuk başka bir çocuğun duygu durumunu olumsuz etkiliyorsa, okulu bırakmasına neden oluyorsa ceza kullanılmalıdır. Caydırıcı olacaktır).” (K7)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Akran zorbalığının tanımı konusunda katılımcı görüşleri akran zorbalığının tanımı teması altında toplanmıştır. Akran zorbalığının tanımı katılımcılar tarafından fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, sözel şiddet, sistematik baskı ve siber şiddet kelimeleri kullanılarak açıklanmıştır. Meslek liselerinde yaşanan akran zorbalıklarının türleri konusunda katılımcı görüşleri akran zorbalıklarının türleri teması altında toplanmıştır. Akran zorbalıklarının türleri katılımcılar tarafından alay etme, aşağılama, yemeğini alma, eşyalarını alma, saklama, hakaret, tehdit, dışlamak, görüntülerini sosyal medyada paylaşma, parasını alma, suça zorlayıcı davranışlar olarak sıralanmıştır. Bu eğitimler okulda maruz kaldıkları zorbalık biçimlerini en çoktan en aza doğru sıralamışlardır: fiziksel zorbalık, sözlü zorbalık, dışlama, taciz, eşyalarının izinsiz kullanımı, siber zorbalık, zorla para alma ve kantinden eşya almaya zorlama. Bu çalışma, Çubukçu ve Dönmez (2012), Gültekin Akduman (2010), Gültekin Akduman (2012) ve Özkan ve Eğerci'nin (2010) ilk ve ortaokullarda en yaygın zorbalık türlerinin fiziksel ve sözel zorbalık olduğunu gösteren araştırmalarını doğrulamaktadır. İlkokuldan ortaokula geçildikçe ya da yaş ilerledikçe, hem bu araştırmanın bulguları hem de yukarıda kısaca değinilen araştırmaların bulguları genel olarak fiziksel zorbalığın yerini sözel zorbalığın alması olarak nitelendirilebilir. Akranlar arasında yaşanan zorbalığın nedenleri konusunda katılımcı görüşleri akran zorbalığının aile kaynaklı nedenleri, akran zorbalığının öğrenci kaynaklı nedenleri ve akran zorbalığının okul kaynaklı nedenleri olmak üzere 3 tema altında toplanmıştır. Akran zorbalığının aile kaynaklı nedenleri ailenin ilgisizliği ve evde şiddete maruz kalma şeklindedir. Akran zorbalığının öğrenci kaynaklı nedenleri dikkat çekme/popüler olma isteği, empati yeteneğinin olmaması, akademik başarının düşük olması ve fiziksel üstünlük sağlama şeklinde ifade edilmiştir. Akran zorbalığının okul kaynaklı nedeni ise katılımcılar tarafından yeterli cezalandırma olmaması şeklinde ifade edilmiştir. Akran zorbalığı ortaya çıktığında öğretmenin buna nasıl tepki

verdiği konusundaki katılımcı görüşleri akran zorbalığına öğretmenin tepkisi teması altında toplanmıştır. Akran zorbalığına öğretmenin tepkisi zorbalık yapan öğrenciyle konuşurum, rehberlik servisini bilgilendiririm, okul idaresini bilgilendiririm, zorbalığa maruz kalan öğrenciyi desteklerim ve velileri bilgilendiririm olarak açıklanmıştır. Öğretmenlerin zorbalığa müdahale biçimi olarak çoğunlukla sözlü uyarıları kullandıkları iyi bilinmektedir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin öğrenci zorbalığını nasıl ele aldıklarını inceleyen diğer araştırmaların sonuçlarını desteklemektedir. Örneğin, Küçükturan ve Gökler (2014) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada, öğretmenlerin akran zorbalığıyla başa çıkma mekanizmalarını incelemişlerdir. Akran zorbalığını önlemek için katılımcıların verdikleri tavsiyeler konusunda katılımcı görüşlerinin zorbalığı önlemek için yapılması gerekenler teması altında toplandığı görülmüştür. Zorbalığı önlemek için yapılması gerekenler zorbalığa meyilli öğrencileri etkinliklere katma, öğrenci ve ailelere eğitimler verme, zorbalığa meyilli öğrencilerle sürekli konuşma, zorbalığa maruz kalan öğrenciyi destekleme, zorbalık yapan öğrenciye psikolojik destek verme ve caydırıcı cezalar uygulama olarak sıralanmıştır. Çelik (2013) tarafından yapılan araştırmaya göre, bir öğrenci başka bir öğrenciye zorbalık yaptığında, öğretmen durumu rehberlik servisine, okul idaresine ya da öğrencinin ailesine bildirmektedir. Bu çalışmanın sonuçları, bir ilköğretim okulunun rehberlik ve psikolojik danışma servisine yapılan başvuruları inceleyen Kaya, Macit ve Siyez'in (2012) sonuçlarını da desteklemektedir. Araştırmacılar, tüm sınıf düzeylerinde okul rehberlik servisine saldırganlık, dayak, saldırganlık ve akran çatışması nedeniyle başvuru yapıldığını tespit etmiştir.

Öneriler

Çocukların sosyal beceri düzeylerini yükseltmek için okullar, öğrencilerin sosyal duygusal öğrenme yeteneklerini geliştirmeye odaklanan programlar uygulayabilir. Okullarda akran zorbalığına ilişkin psiko-eğitim programları uygulanarak öğrencilerin bu sorun hakkında bilinçlendirilmesi sağlanabilir. Zorbalığı durdurmak için özellikle zorbalığa tanık olan öğrenciler için grup rehberliği ve psikoeğitim programları oluşturulmalıdır. Okul rehber öğretmenleri tarafından "Okul zorbalığını önlemede öğretmenlerin rolü ve görevleri" konulu seminerler verilebilir. Öğretmenlerin sorun hakkında daha bilinçli olmalarını sağlamak için zorbalığın biçimleri ve özellikleri hakkında hizmet içi eğitimler planlanabilir. Hizmet içi eğitim çalışmaları, öğretmenlerin çatışma çözme, sorun çözme ve karar verme gibi yaşam becerilerini geliştirmelerine yardımcı olarak okullardaki zorbalığı azaltmalarına yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Aspers, P. ve Corte U. (2019). What is qualitative in qualitative research. *Qualitative Sociology*, 42(2), 139–160
- Atik, G., ve Kemer, G. (2008). İlköğretim ikinci kademe öğrencileri arasındaki zorbalığı yordamada problem çözme becerisi, sürekli öfke-öfke ifade tarzları ve fiziksel öz yeterliğin rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 198-206.
- Başkale H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğü nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23–28.
- Cole, D. A., Sinclair-McBride, K. R., Zelkowitz, R., Bilsk, S. A., Roeder, K., ve Spinelli, T. (2016). Peer victimization and harsh parenting predict cognitive diatheses for depression in children and adolescents. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 45, 668–680.
- Creswell J. W. (2017). Nitel araştırmacılar için 30 temel beceri. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelik, S., Toraman, S. Ö., ve Çelik, K. (2018). Öğrenci başarısının derse katılım ve öğretmen yakınlığıyla ilişkisi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1), 209-217.
- Çubukçu, Z., ve Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri." *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 18(1), 37-64.
- Demirtaş, Z. (2010). Okul kültürü ile öğrenci başarısı arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 3-13.
- Elliot, M. (1997). "101 Ways of dealing with bullying. London: Hodder Childrens's Book
- Flick, U. (2009). An introduction to qualitative research (4. bs.). California: SAGE Publications Inc
- Fraenkel J., Wallen N. ve Hyun H. (2012). How to design and evaluate research in education (8. bs.). New York: McGram-Hill Companies.
- Gökkaya, F., ve Tekinsav Sütcü, S. (2018). Akran zorbalığının ortaokul öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Advance online publication. doi: 10.16986/HUJE.2018042225
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı"1. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 6(2), 511-537.
- Gurbetoğlu, A., ve Tomakin, E. (2011). Sevilen ve sevilmeyen öğretmen davranışlarına ilişkin öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(12), 261-276.

- Gültekin Akduman, G. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(1), 121-137.
- Hazzan, O. ve Nutov L. (2014). Teaching and learning qualitative research conducting qualitative research. *Qualitative Report*, 19(24), 1–29.
- Hilliard, L. J., Batanova, M., ve Bowers, E. P. (2015). A positive youth development approach to bullying: Promoting thriving and reducing problem behaviors, In *Promoting Positive Youth Development* (pp. 249-272). Springer, Cham.
- Jacobs, A. K. (2008). Components of evidence-based interventions for bullying and peer victimization. In *Handbook of evidence-based therapies for children and adolescents* (p. 261-279). Springer, Boston, MA.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: nitel yaklaşımın yükselişi”. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 68–86.
- Kaya, A., Macit, Z. B., ve Siyez, D. M. (2012). Bir ilköğretim okulu psikolojik danışma ve rehberlik servisine yapılan başvuruların incelenmesi. *İlköğretim Online*, 11(4), 1087-1100.
- Küçükturan, G., ve Gökler, B. (2014). Investigation of the teachers’ coping strategies against peer bullying. *European International Journal of Science and Technology*, 3(9), 99-114.
- Leung L. (2015). “Validity, reliability, and generalizability in qualitative research. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 4(3), 324–327
- Morita Y. (1985). Sociological study on the structure of bullying group. Osaka, Japan: Department of Sociology, Osaka City University.
- Mynard, H. ve Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer victimization scale. *Aggressive Behaviour*. 26, 169–178.
- Olweus, D. (1993). “Bullying at school: What we know and what we can do”. Malden, MA: Blackwell Publishing, 140 pp., \$25.00.
- Östberg, V., Modin, B., ve Låftman, S. B. (2018). Exposure to school bullying and psychological health in young adulthood: A prospective 10-year follow-up study. *Journal of School Violence*, 17(2), 194-209.
- Özkan, Y., ve Çifci, E., G. (2010). Düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarında akran zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2), 576-586.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2) 531–562
- Pişkin, M. (2005). Okulda Akran Zorbalığı. Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü “Okullarda Şiddet” Paneli. Ankara, 12.
- Pişkin, M. ve Ayas, T. (2005). Lise öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun okul türü bakımından karşılaştırılması”. VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 21–23
- Rigby, K., ve Slee, P. T. (1999). Suicidal ideation among adolescent school children, involvement in bully/victim problems and perceived low social support”. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 29, 119-130.
- Sandelowski, M. (2000). Whatever happened to qualitative description?, *Research in Nursing & Health*, 23(4), 334-340.
- Sayım, F. (2019). Sosyal bilimlerde araştırma ve tez yazım yöntemleri (3. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Schwartz, D. (2000). Subtypes of victims and aggressors in children’s peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 28, 181–192.
- Tural Hesapçıoğlu, S., Yeşilova Meraler, H., ve Ercan, F. (2018). Bullying in schools and its relation with depressive symptoms, self-esteem, and suicidal ideation in adolescents. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 210-216
- Volweus, D. (2005). “Bullying at school-what we know and what we can do.” Oxford: Blackwell Publishers.
- Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2018). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.